

- [5] Horodetskyi, Sh. H. et al. (1988). *Zbirnyk konkursnykh zadach z matematyky* [Collection of competitive problems in mathematics] (3rd ed.). Vyshcha shkola.
- [6] Kaplan, Ya. L. (1971). *Matematyka: posibnyk dlia pidhotovky do konkursnykh ekzameniv do vuziv* [Mathematics: A guide for preparing for competitive exams to universities]. Vyshcha shkola.
- [7] Kuchevskyi, M. I. (2002). *Deiaki metody i pryomy rozviazuvannia zadach z parametramy* [Some methods and techniques for solving problems with parameters]. Vseosvita. vseosvita.ua
- [8] Material dlia fakultatyvu: «Zadachi z parametramy» [Material for the elective: "Problems with parameters"]. (2002). Na Urok. naurok.com.ua
- [9] Matematika. Rezultaty NMT 2025 roku [Mathematics. NMT 2025 results]. (2025). Osvita.ua. https://osvita.ua/test/rez_zno/95643/
- [10] Metod mazhorant ta yoho zastosuvannia dlia rozviazuvannia nestandardnykh rivnian ta nerivnostei [The majorant method and its application for solving non-standard equations and inequalities]. (2002). SchoolLife. www.schoollife.org.ua
- [11] Praktikum z rozviazuvannia zadach z matematyky [Workshop on solving problems in mathematics]. (1989). (V. I. Mykhailovskiy, Ed.). Vyshcha shkola.
- [12] Repeta, V. K., Kyslytsia, N. O., & Repeta, L. A. (2000). *Zadachi z parametramy* [Problems with parameters]. KMUTSA.
- [13] Rivniannia z parametramy (posibnyk dlia pidhotovky do ZNO) [Equations with parameters (a guide for preparing for the EIT)]. (2002). Vseosvita. vseosvita.ua
- [14] Viktor, R., Kleshnia, N., Korobova, M., & Repeta, L. (2002). *Zadachi z parametramy: Navchalnyi posibnyk dlia starykhoklasnykiv ta abiturientiv* [Problems with parameters: A textbook for high school students and applicants]. Pidruchnyky i posibnyky.
- [15] Zakhopliuiuchy svit parametriv. Chastyna 2 [The fascinating world of parameters. Part 2]. (2019). Kamianets-Podilskyi. Zbirnyk konkursnykh i olimpiadnykh zadach z matematyky [Collection of competitive and Olympiad problems in mathematics]. (1995). (O. K. Zakusylo, Ed.). Dialektyka.
- [16] Yasynskyi, V., et al. (2024). *Teaching Future Mathematics Teachers to solve Problems with Parameters: Ukrainian Experience*. Advanced Education, 11(24), 112–128. researchgate.net

Надійшла до редакції / Received: 20.02.2026

Схвалено до друку / Accepted: 06.04.2026

УДК 378.016:[796.011.3:37-056.2/.3]

DOI: 10.31652/2412-1142-2026-80-103-111

Коваль Людмила Михайлівна

аспірантка,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0002-2662-2209

ludmila.koval83@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У статті розглядається проблема професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. Проаналізовано освітні програми підготовки бакалаврів та магістрів спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізична культура) закладів освіти України, які готують вчителів фізичної культури до професійної діяльності. Звернено особливу увагу на формування інклюзивної професійної компетентності, оскільки в сучасних закладах освіти значно зросла кількість учнів та студентів з особливими освітніми потребами, тому готовність вчителя фізичної культури до роботи в інклюзивному освітньому середовищі є провідним аспектом його педагогічної діяльності. Метою дослідження є комплексний аналіз освітніх програм підготовки бакалаврів і магістрів зі спеціальності А4.11 «Середня освіта (Фізична культура)» в закладах вищої освіти України щодо професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Аналіз освітніх програм показує наявність або відсутність спеціальних складових, у

цьому випадку компетентностей, які забезпечують якісний рівень підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Методи дослідження включають: індуктивний, порівняльний аналіз, контент-аналіз, експертне оцінювання та моделювання. У результаті встановлено неоднорідність відображення інклюзивної складової в компонентах освітньо-професійних програм: в окремих програмах інклюзія представлена системно через компетентність та програмні результати навчання, тоді як в інших – акцент є дотичним або відсутнім у ключових структурних елементах. Визначено необхідність гармонізації інклюзивного змісту на рівнях компетентностей, результатів навчання, матриці відповідності та освітніх компонентів.

Ключові слова: інклюзивне освітнє середовище; освітні програми; фізична культура.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Українська система освіти тривалий період часу зазнає докорінних змін, які виснажують педагогів, проте, враховуючи соціально-політичну ситуацію в умовах тривалої війни, впровадження інклюзивної освіти є не етапом модернізації чи реформування, а невід’ємною її складовою.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України заклад освіти більше не має права відмовити батькам чи законним представникам у створенні інклюзивного класу для їх дитини, яка, згідно висновку інклюзивно-ресурсного центру, потребує надання освітньої послуги [1]. Зміни у законодавстві зобов’язують заклади освіти уже з 1 серпня 2026 року, за будь-яких умов, організовувати інклюзивне навчання, тобто інклюзія стає невід’ємною частиною системи освіти, а відповідно рівень підготовки педагогів має бути належним новим вимогам. Що це означає для майбутніх вчителів фізичної культури? Кожен має бути готовим до проведення якісного заняття в інклюзивному класі з елементами лікувальної фізичної культури, тобто оволодіти знаннями, які були до сьогодні доступними лікарю, фізіотерапевту, реабілітологу, масажисту тощо. Високий рівень професійної компетентності з основами медичних знань має бути освоєний в процесі навчання у закладах вищої освіти. Освітні програми (ОП) підготовки майбутніх вчителів фізичної культури мають бути розробленими відповідно нових соціальних запитів і забезпечувати висококваліфіковану підготовку педагогічних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За сприяння Міністерства освіти України та ініціативи Фонду Порошенка у 2016 році стартував проєкт «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації», результати якого висвітлено у навчальному посібнику «Інклюзивна освіта» за авторством Марини Порошенко, який призначено для викладання навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» у педагогічних закладах освіти [2].

Формування у суспільстві нової культури та етики безбар’єрного спілкування окреслено в електронному «Довіднику безбар’єрності» за ініціативи першої леді Олени Зеленської [3]. Створений у співпраці з батьками дітей з особливими освітніми потребами (ООП), громадськими організаціями, психологами, правозахисниками, педагогами, і є джерелом для формування толерантності у суспільстві до людей з обмеженими можливостями.

Проблеми підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до роботи в інклюзивному освітньому середовищі (ІОС) висвітлено у працях науковців: С. Миронової [4], О. Таранченко [5], Л. Шевчук [6], Н. Щекотиліної [7], Я. Демус, О. Корносенко, В. Фазан [8]. Особливий акцент у даному дослідженні зроблено на аналізі ОП закладів освіти, які займаються підготовкою майбутніх вчителів фізичної культури, оскільки відповідно нових умов у системі освіти України вчитель фізичної культури має оволодіти значною кількістю професійних компетентностей для надання якісних освітніх послуг в умовах інклюзії.

Мета статті: аналіз ОП підготовки бакалаврів та магістрів зі спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізична культура) у закладах вищої освіти України щодо професійної підготовки вчителів фізичної культури до роботи в умовах ІОС.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу становлять сукупність системного та компетентнісного підходів, які реалізовано через індуктивний метод дослідження, метод порівняльного аналізу, контент-аналіз, експертне оцінювання та моделювання (проєктування бажаних змін щодо покращення вузькоспеціалізованої професійної підготовки).

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичні основи дослідження обґрунтовуються на положеннях інклюзивної освіти, компетентнісного та системного підходів до професійної підготовки педагогів, а також на наукових уявленнях про готовність вчителя до здійснення ефективної педагогічної діяльності в ІОС. У статті інклюзивність розглядається як невід’ємна складова сучасної освіти України та як така, що потребує відповідної перебудови змісту професійної підготовки, зокрема майбутніх вчителів фізичної культури.

З позиції інклюзивної педагогіки ІОС трактується як організована система умов, що забезпечує рівний доступ до навчання, підтримку та створення безпечної, доступної та психологічно комфортної освітньої атмосфери для всіх учасників освітнього процесу. У цьому контексті включається не лише як реагування на освітні труднощі здобувача освіти, а як трансформація освітньої практики: зміна підходів до планування, організації, методів навчання, оцінювання та педагогічної взаємодії.

Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури розглядається крізь призму компетентнісного підходу, відповідно до якого результатом навчання є сформовані компетентності як інтегровані характеристики (знання, уміння, навички, ціннісні орієнтації та готовність до практичних дій). Теоретична значущість компетентнісного підходу полягає в тому, що він забезпечує узгодженість між наданою ОП, її структурою та очікуваними програмними результатами навчання. Крім того, інклюзивна професійна компетентність не може зводитися до наявності лише окремої дисципліни: вона повинна бути відображена в усьому компетентнісно-результативному механізмі освітньо-професійної програми (ОПП).

Теоретичну основу дослідження також забезпечує розуміння готовності вчителя до професійної діяльності як інтегрованого стану, що проявляється в здатності реалізувати педагогічні функції в конкретних умовах освітнього процесу.

У підсумку теоретичні основи дослідження дозволяють обґрунтувати методологічну логіку аналізу дисциплін освітніх програм спеціальності А4.11: шляхом контент-аналізу та порівняння структурних елементів ОПП.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ОП спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізичне виховання) спрямовані на підготовку вчителів фізичної культури, тренерів, інструкторів фізичної культури, фахівців спортивно-масової роботи. Перелік нормативних та вибіркового дисциплін, обраних кредитів ЄКТС залежить від спрямування закладу вищої освіти та поглядів робочої групи, яка працює над розробкою конкретної програми. Структура ОПП спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізична культура) у закладах освіти може дещо відрізнятися, проте зазвичай має містити наступні блоки:

- Профіль ООП (загальна інформація, мета освітньої програми, характеристика, придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання, викладання та оцінювання, програмні компетентності, результати навчання, ресурсне забезпечення реалізації програми, академічна мобільність);

- Перелік компонент ОПП та їх логічна послідовність (обов’язкові та вибіркові компоненти, структурно-логічна схема програми);

- Форма атестації здобувачів освіти;

- Матриця відповідності програмних компетентностей компонентам ОПП А4.11 Середня освіта (Фізична культура);

- Матриця забезпечення програмних результатів навчання відповідними компонентами ОПП А4.11 Середня освіта (Фізична культура);
- Відомості про проєктну групу.

Щодо компонентного наповнення ОП спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізичне виховання):

✓ загальні (фундаментальні) науки, які формують базовий світогляд та знання: гуманітарні та соціальні дисципліни (українська мова, іноземна мова, філософія, історія України та інші), педагогіка та психологія (педагогіка, вікова психологія, інклюзивна освіта, освітній менеджмент тощо);

✓ професійні дисципліни фахової та предметної підготовки: теорія та методика (теорія та методика фізичного виховання, методика викладання в закладі середньої, професійної, фахової та вищої освіти), медико-біологічні основи (анатомія та фізіологія людини, вікова фізіологія, валеологія, біомеханіка, спортивна медицина тощо), Нова українська школа (НУШ), спеціальні дисципліни (історія фізичного виховання, інноваційні технології в галузі фізичного виховання, охорона праці в галузі, безпека життєдіяльності тощо);

✓ практичний блок: плавання, туризм, легка атлетика, ігрові види спорту (баскетбол, футбол, волейбол, гандбол, флорбол, крофтбол та інші), бадмінтон, настільний теніс тощо.

В ОП підготовки фахового молодшого бакалавра на основі базової середньої освіти спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізична культура) закладено ключові компетентності НУШ [9]: спілкування державною та іноземними мовами; математична та інформаційно-цифрова компетентності; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; навчання впродовж життя; соціальні і громадянські компетентності; підприємливість; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя; інноваційність. З власного досвіду варто зазначити, що реалізувати дані компетентності в рамках підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в цілому системно досить важко.

У даному дослідженні нас в першу чергу цікавить наявність компонентів в ОП спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізична культура), які забезпечують якісну професійну підготовку майбутніх вчителів фізичної культури до роботи в умовах ІОС.

Оскільки більшість закладів вищої та фахової передвищої освіти дотримуються правил своєчасного публікування на сайтах нормативної документації, проблем з доступом до освітніх програм спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізичне виховання) не було. Проаналізовано програми закладів освіти: Комунальний заклад «Білгород-Дністровський педагогічний фаховий коледж», Національний університет фізичного виховання і спорту України, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж».

У ході дослідження зазначених в ОП спеціальності А4.11 Середня освіта (Фізична культура) професійних компетентностей встановлено, що не всі розробники, укладачі програм враховують при підготовці майбутніх вчителів фізичної культури специфіку роботи в умовах ІОС. Зокрема, не закладено спеціальну підготовку до роботи з дітьми з ООП в ОП Комунального закладу «Білгород-Дністровський педагогічний фаховий коледж» (немає згадки про інклюзивну освіту ні у зазначених компетентностях, ні у наскрізних лініях, ні у переліку дисциплін) [10].

В свою чергу в більшості ОП, особливо тих, які затверджено 2026 роком, все ж таки є акцент на формуванні компетентностей, які враховують специфіку роботи в ІОС. Зокрема, в ОПП «Середня освіта (Фізична культура) другого (магістерського) рівня вищої освіти за предметною спеціальністю А4.11 Середня освіта (Фізична культура) галузь знань А Освіта (нова редакція) В ОПП Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ) закладено формування ключової компетентності, однієї із спеціальних (фахових) – «СК7. Здатність забезпечувати функціонування безпечного та інклюзивного освітнього

середовища» [11, с. 8]. Також виокремлено спеціальні компетентності спеціалізації, які спрямовані на роботу з дітьми з різними освітніми потребами та станом здоров'я: «СКС2. Здатність організовувати освітній процес з фізичного виховання у навчальних закладах, позанавчальну роботу, реалізовувати спортивно-масову та рекреаційно-оздоровчу діяльність», «СКС3. Здатність проектувати навчальний процес з фізичної культури з урахуванням освітніх потреб здобувачів освіти, їх стану здоров'я, віку, статі, культурних та національних традицій та відповідно до сучасних освітніх тенденцій», «СКС5. Здатність формувати у здобувачів освіти знання, уміння, навички та переконання, необхідні для реалізації здорового способу життя, підтримання належного рівня фізичної активності, будувати комунікацію з усіма учасниками освітнього процесу для створення здоров'язбережнього і здоров'яформувального середовища» [11, с. 9].

Звернемо увагу, що інклюзія як процес, торкається не лише дітей з різними нозологіями, а дітей з відмінними освітніми потребами: дітей з числа національних меншин, талановитих та фізично нездорових, дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, травмованих (дітей, які постраждали від домашнього насильства чи в результаті воєнних дій тощо), дітей, які тривалий час навчалися дистанційно та ін. У програмі підготовки одного із провідних закладів освіти у галузі фізичного виховання – НУФВСУ, враховано формування професійних компетентностей, які в результаті навчання сприятимуть підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури до роботи в умовах ІОС: «РН12. Знати і відтворювати принципи освітнього процесу дитиноцентризму, здоров'язбереження, інклюзії, розвивального навчання, особистісно орієнтованого підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, компетентнісного підходу тощо» [11, с. 10]. Обов'язковим компонентом ОПП є дисципліна «Методика проведення занять з учнями з відхиленнями у стані здоров'я». На нашу думку, назва не є зовсім коректною і можна було б скорегувати: «...учнями з порушеннями розвитку» або «...особливими фізичними потребами», «...особливими освітніми потребами».

Зазначені ключові фахові компетентності ОПП, які є результатом підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, зокрема: «ФК4. Здатність до забезпечення охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з відхиленнями у стані здоров'я) в урочній та позаурочній діяльності, педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами», «ФК11. Здатність самостійно проводити навчальні заняття з фізичної культури з учнями в закладах загальної середньої освіти з врахуванням вікових та інших індивідуальних властивостей учнів, здійснювати позаурочну спортивно-масову, фізкультурно-оздоровчу і патріотично-виховну роботу» [12, с. 8–9]. У програмних результатах навчання зазначено: «ПРН3. Знати закономірності розвитку особистості, вікові особливості та психологію школярів, у тому числі з особливими освітніми потребами; знати та розуміти особливості навчання різнорідних груп учнів, застосовувати диференційований підхід у навчанні фізичної культури, організовувати освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів» [12, с. 10]. Значну увагу в ОПП за спеціальністю А4.11 Середня освіта (Фізична культура) даного університету приділено моментам толерантності, взаємоповаги, культури поведінки та підтримки усіх учасників освітнього процесу, що є цінним як у підготовці майбутнього вчителя фізичної культури, так і у його подальшій професійній діяльності. У циклі професійної підготовки виокремлено в окрему дисципліну «Інклюзивне фізичне виховання» та «Методику занять у медгрупах з фізичного виховання», що є актуальними компонентами в даний час.

В орієнтації ОПП спеціальності А4.11 Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича зазначено про підготовку фахівця з високим рівнем культурного розвитку та духовними цінностями, який відповідає сучасним суспільним запитам і потребам. Також зазначено основний фокус ОП та спеціалізації – «ОП орієнтовано на ефективну професійну діяльність вчителя фізичної культури; акцент зроблено на вивчення сучасних освітніх технологій, підготовку до професійної діяльності в умовах Нової української школи, оволодіння навичками використання інноваційних методів навчання, а також ефективну

роботу з учнями, зокрема тими, хто має особливі освітні потреби (ООП)» [13, с.6]. Особливостями даної ОП є посилена увага до інклюзивного навчання та роботи з особами з ООП, забезпечення диференційованого підходу, адаптацію навчальних методик і створення доступного освітнього середовища для всіх учнів. Зазначені фахові компетентності, які сприятимуть підготовці майбутніх вчителів фізичного виховання до роботи в умовах ІОС, а саме: «ФК 7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами), використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу», «ФК 8. Здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно-зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі», «ФК 16. Здатність адаптувати та застосовувати сучасні методики фізичного виховання для осіб з ООП, створюючи інклюзивне, безпечне та комфортне середовище, що сприяє розвитку фізичних якостей, рухових навичок та формуванню здорового способу життя [13, с. 8–9]. У програмних результатах навчання зазначено: «ПРН 6. Володіє знаннями щодо створення безпечного та комфортного освітнього середовища, зокрема для учнів з ООП, враховуючи вимоги здоров'язбереження, запобігання булінгу та співпраці з батьками», «ПРН 16. Володіє навичками формування позитивного ставлення до фізичної культури як невід'ємної частини загальної культури, враховуючи індивідуальні освітні потреби, стан здоров'я, вікові та статеві особливості, культурні й національні традиції», «ПРН 17. Вміє аналізувати та об'єктивно оцінювати навчальні досягнення учнів із фізичної культури, адаптуючи навчальний процес до їхніх здібностей та індивідуальних особливостей» [13, с.9–10].

Особливостями ОП Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка «Середня освіта (Фізична культура) та методика спортивно-масової роботи для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» є акцент на регіональних особливостях функціонування закладів освіти та громад. У спеціальних компетентностях зазначено щодо підготовки майбутніх фахівців до роботи з дітьми з ООП: «ФК 12. Здатність здійснювати оздоровчі заходи з метою відновлення функцій організму, досягнення нормального рівня фізичного і психічного здоров'я учнів підготовчої і спеціальної медичних груп», «ФК 13. Здатність до педагогічної підтримки осіб з ООП в ІОС» [14, с. 16]. У професійних результатах даної ОПП вперше зустрічаємо уміння «ПРУ 4. Забезпечувати педагогічний супровід учнів з ООП в ІОС» [14, с. 17]. У циклі професійної підготовки окремими курсами виділено «Методику навчання адаптивної фізичної культури», «Методику навчання лікувальної фізичної культури».

Проаналізувавши відповідну ОПП Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» звернули увагу, що у переліку спеціальних компетентностей зазначено «СК11. Здатність до забезпечення сприятливих умов в освітньому середовищі для кожного учня відповідно до його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів», тобто прямого зв'язку з інклюзивним навчанням не прослідковується [15, с. 8]. Проте, окрема дисципліна «Інклюзивна освіта» в переліку освітніх компонентів виокремлена, також дисципліна «Методика фізичного виховання в спецмедгрупах». У вибіркового блоці зазначено компоненти «Сучасні оздоровчі технології», «Фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні», «Сучасні оздоровчі системи і програми», «Практикум з ментального фітнесу». Варто зазначити, що це єдина з проаналізованих ОПП, у якій вказані вибіркові компоненти, в інших програмах зазначено лише кількість кредитів на їх опанування.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інклюзивність у сучасній освіті України є системною вимогою, що підтримує потребу в оновленні змісту професійної підготовки педагогів, зокрема майбутніх вчителів фізичної культури. Готовність до роботи в ІОС є не тільки гуманістичною настановою, а передусім комплексом відповідних професійних компетентностей.

Аналіз освітніх програм спеціальності А4.11 «Середня освіта (Фізична культура)» (бакалаврський і магістерський рівні) засвідчив неоднорідність підходів до відображення інклюзивної складової в компонентах ОПП. В окремих програмах інклюзія представлена у вигляді спеціальних компетентностей, програмних результатів навчання та/або навчальної дисципліни, тоді як в інших – акцент є дотичним або відсутнім у ключових структурних елементах програми, особливо це відчутно у ОПП розроблених чи укладених до 2024 року.

На рівнях магістерських програм простежується більш виразна інклюзивна спрямованість. Таким чином, в ОПП виділено компетентності, що забезпечують готовність майбутніх вчителів фізичної культури до створення безпечного ІОС, а також спеціалізовані компетентності, пов'язані з проєктуванням освітнього процесу з урахуванням освітніх потреб здобувачів освіти і стану здоров'я, побудовою здоров'язбережувального середовища та комунікації з усіма учасниками освітнього процесу.

У багатьох програмах інклюзивність реалізується через дисципліни медико-біологічного та методичного спрямування, зокрема через курси, дотичні до роботи з учнями з ООП, спеціальними/медичними групами, адаптацію фізичного навантаження та організацію освітнього процесу в умовах обмежень стану здоров'я здобувача освіти. Водночас назви окремих дисциплін потребують уточнення з позицій сучасної термінології (зокрема щодо коректності формулювання типу «відхилення у стані здоров'я»).

Суттєвою складовою інклюзивної готовності вчителя фізичної культури є педагогічна взаємодія та адаптація навчання, що відображено в компетентностях і програмних результатах навчання: суб'єкт-суб'єктна взаємодія, диференційований підхід, забезпечення безпечного й комфортного середовища, запобігання булінгу та співробітництва з батьками.

Виявлено проблему розбалансування між наявністю інклюзивної дисципліни та її місцем у системі компетентностей ОПП. У частині представлених програм інклюзивна тематика присутня як окрема навчальна дисципліна, однак прямого відображення у переліку компетентностей для всієї програми може бути недостатньо, що знижує системність формування інклюзивної професійної компетентності майбутнього фахівця.

Отже, професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до діяльності в умовах ІОС має бути комплексною та взаємопов'язаною, тобто інклюзивна складова повинна бути закріплена не лише в окремих дисциплінах, а й у компетентностях, програмних результатах навчання, матрицях відповідності та в логіці побудови ОП загалом.

Перспективи подальших досліджень. Уточнення та гармонізація інклюзивної складової в ОПП спеціальності А4.11 шляхом розроблення узгоджених підходів до структурування компетентностей і програмних результатів навчання, які забезпечують інклюзивну професійну готовність вчителя фізичної культури.

Дослідження якості реалізації інклюзивного змісту: не лише аналіз документів, а й вивчення робочих програм окремих дисциплін, формулювальних завдань, програмної оцінки та фактичного рівня сформованості компетентностей у здобувачів освіти.

Розробка методичного інструментарію для курсу/модулів інклюзивного фізичного виховання: рекомендації щодо адаптації фізичних вправ, диференціації навантаження, організації занять з урахуванням різних освітніх потреб та стану здоров'я, а також алгоритми співпраці з асистентами вчителя, батьками та командою супроводу.

Поглиблене вивчення термінології та змісту навчальних дисциплін, що дотичні до інклюзивної практики. Вивчення ефективності оновлених освітніх компонентів через експериментальне впровадження (пілотні модулі/курси) та вимірювання результатів навчання здобувачів за визначеними критеріями інклюзивної готовності.

Перспективи подальших досліджень полягають в удосконаленні інклюзивної складової освітньо-професійних програм підготовки вчителів фізичної культури через гармонізацію компетентностей і програмних результатів навчання, розробку методичного забезпечення, експериментальне впровадження освітніх компонентів та оцінювання рівня сформованості інклюзивної професійної готовності здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Постанова КМУ від 05.02.2026, № 129. URL: <https://lnk.ua/Sjjq4DWn2>.
- [2] Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ, 2019. С. 300.
- [3] Електронний «Довідник безбар'єрності». URL: <https://bf.in.ua/>.
- [4] Миронова С. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі. Педагогічний дискурс. 2021. № 30. С. 45–52.
- [5] Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: теорія та практика. Київ: Логос, 2019. 256 с.
- [6] Шевчук Л. В. Професійна компетентність учителя фізичної культури в умовах інклюзивного навчання. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. 198 с.
- [7] Щекотиліна Н. В. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Освітологічний дискурс. 2022. № 2. С. 33–41.
- [8] Демус Я. В., Корносенко О. В., Фазан В. І. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи в інклюзивному середовищі. Молодь і ринок. 2023. №7. С. 12–18.
- [9] Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України. С. 40.
- [10] Комунальний заклад «Білгород-Дністровський педагогічний фаховий коледж». Освітня програма профільної середньої освіти для підготовки фахового молодшого бакалавра за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура). Білгород-Дністровський. 2023. С. 12. URL: <https://lnk.ua/g4u3SbAlw> (дата звернення 21.05.2026).
- [11] Національний університет фізичного виховання і спорту України. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Фізична культура) другого (магістерського) рівня вищої освіти за предметною спеціальністю А4.11 Середня освіта (Фізична культура) галузь знань А Освіта (нова редакція). Київ. 2025. С. 19. URL <https://lnk.ua/YxGmR1i6Z> (дата звернення 21.05.2026).
- [12] Волинський національний університет імені Лесі Українки. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Фізична культура) першого бакалаврського рівня вищої освіти». Луцьк. 2025. С. 20. URL: <https://lnk.ua/7HxxwbitA> (дата звернення 21.05.2026).
- [13] Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Освітньо-професійна програма (зі змінами) «Середня освіта (Фізична культура) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Проєкт. Чернівці. 2026. С. 44. URL: <https://lnk.ua/TrhY0FZ8j> (дата звернення 22.05.2026).
- [14] Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Фізична культура) та методика спортивно-масової роботи для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти». Кропивницький. 2025. С. 54. URL: <https://lnk.ua/KA6E9OeLu> (дата звернення 25.05.2026).
- [15] Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж». Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Фізична культура) фахової передвищої освіти». Вінниця. 2023. С.22. URL: <https://lnk.ua/74bYUNS4m> (дата звернення 25.05.2026).

Koval Liudmyla Mykhailivna

Postgraduate student

Mykhailo Kotsyubynsky Vinnytsia State Pedagogical University

Vinnytsia, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-2662-2209

ludmila.koval83@gmail.com

CHALLENGES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS FOR WORK IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Abstract. This article examines the issue of professional training for future physical education teachers to work within an inclusive educational environment. It analyses the undergraduate and postgraduate training programmes in the A4.11 Secondary Education (Physical Education) specialisation offered by educational institutions in Ukraine that prepare physical education teachers for professional practice. Particular attention is paid to the development of inclusive professional competence, as the number of pupils and students with special educational needs has increased significantly in modern educational institutions; therefore, a physical education teacher's readiness to work in an inclusive educational environment is a key aspect of their pedagogical practice. The aim of this study is to conduct a comprehensive analysis of undergraduate and postgraduate degree programmes in the specialisation A4.11 'Secondary Education (Physical Education)' at higher education institutions in Ukraine, with a focus on the professional training of future physical education teachers to work within an inclusive

educational environment. The analysis of educational programmes reveals the presence or absence of specific components – in this case, competence – that ensure a high standard of preparation for future physical education teachers to work in an inclusive educational environment. Research methods include: inductive and comparative analysis, content analysis, expert assessment and modelling. The results reveal inconsistencies in the representation of the inclusive component within the components of educational and professional programmes: in some programmes, inclusion is systematically addressed through competences and learning outcomes, whereas in others, the focus is tangential or absent in key structural elements. The need to harmonise inclusive content at the levels of competences, learning outcomes, the alignment matrix and educational components has been identified.

Keywords: inclusive educational environment; educational programmes; physical education.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] On Amendments to the Procedure for Organising Inclusive Education in General Secondary Education Institutions. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 5 February 2026, No. 129. URL: <https://lnk.ua/Sjjq4DWn2>.
- [2] Poroshenko, M.A. Inclusive Education: A Study Guide. Kyiv, 2019. p. 300.
- [3] Electronic 'Accessibility Guide'. URL: <https://bf.in.ua/>.
- [4] Myronova S.P. Pedagogical conditions for preparing future teachers to work in an inclusive environment. Pedagogical Discourse. 2021. No. 30. pp. 45–52.
- [5] Taranchenko O.M. Inclusive education: theory and practice. Kyiv: Logos, 2019. 256 pp.
- [6] Shevchuk L. V. Professional competence of physical education teachers in the context of inclusive education. Lviv: LNU Publishing House, 2020. 198 pp.
- [7] Shchekotilina N. V. Inclusive education in Ukraine: current status and prospects for development. Educational Discourse. 2022. No. 2. pp. 33–41.
- [8] Demus, Y. V., Kornoshenko, O. V., Fazan, V. I. Pedagogical conditions for training future physical education teachers to work in an inclusive environment. Youth and the Market. 2023. No. 7. pp. 12–18.
- [9] New Ukrainian School. Conceptual Foundations for Secondary School Reform. Ministry of Education and Science of Ukraine. p. 40.
- [10] Municipal Institution 'Bilhorod-Dnistrovskyi Pedagogical Vocational College'. Educational programme for specialised secondary education to train junior bachelor's degree holders in the speciality 014.11 Secondary Education (Physical Education). Bilhorod-Dnistrovskyi. 2023. p. 12. URL: <https://lnk.ua/g4u3SbAlw> (accessed 21 May 2026).
- [11] National University of Physical Education and Sport of Ukraine. Educational and professional programme 'Secondary Education (Physical Education) of the second (master's) level of higher education in the subject specialisation A4.11 Secondary Education (Physical Education), field of knowledge A Education (new edition). Kyiv. 2025. p. 19. URL <https://lnk.ua/YxGmR1i6Z> (accessed 21 May 2026).
- [12] Lesya Ukrainka Volyn National University. Educational and professional programme 'Secondary Education (Physical Education) at the first bachelor's level of higher education'. Lutsk. 2025. p. 20. URL: <https://lnk.ua/7HxxwbitA> (accessed 21 May 2026).
- [13] Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Educational and professional programme (as amended) 'Secondary Education (Physical Education) at the first (bachelor's) level of higher education'. Draft. Chernivtsi. 2026. p. 44. URL: <https://lnk.ua/TrhY0FZ8j> (accessed 22 May 2026).
- [14] Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University. Educational and professional programme 'Secondary Education (Physical Education) and Methods of Mass Sports Work for the first (bachelor's) level of higher education'. Kropyvnytskyi. 2025. p. 54. URL: <https://lnk.ua/KA6E9OeLu> (accessed 25 May 2026).
- [15] Municipal Higher Education Institution 'Vinnytsia College of Humanities and Pedagogy'. Educational and vocational programme 'Secondary Education (Physical Education) for Pre-Higher Education'. Vinnytsia. 2023. p. 22. URL: <https://lnk.ua/74bYUNS4m> (accessed 25 May 2026).

Надійшла до редакції / Received: 05.02.2026

Схвалено до друку / Accepted: 14.04.2026

УДК [378.018.8:81-051]:[37.013:174.7]:[17.023.2:004.8-049.7](045)
DOI: 10.31652/2412-1142-2026-80-112-121

Лукіянчук Інна Володимирівна

доктор філософії, доцент кафедри української мови та журналістики,
Уманський національний університет,
м. Умань, Україна
ORCID ID: 0000-0002-9786-1450
inna.lukiianchuk@ukr.net

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ЕТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГА

Анотація. У статті обґрунтовано концепт етичного імперативу як фундаментального принципу інтеграції технологій штучного інтелекту (ШІ) у процес професійної підготовки майбутніх філологів. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та методичне окреслення етичних параметрів використання генеративного штучного інтелекту в системі підготовки вчителів української мови та літератури в контексті дотримання академічної доброчесності та збереження ціннісних орієнтирів гуманітарної освіти. Методологія дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні системного підходу до аналізу цифрових освітніх ресурсів, аксіологічного методу при визначенні етичних домінант професійної діяльності словесника та компаративного аналізу сучасних моделей промпт-інжинірингу в лінгводидактиці. Досліджено використання генеративного ШІ не лише як технічний виклик, а як складну етико-педагогічну дилему, що потребує формування нової цифрової культури філолога. Наукова новизна роботи полягає у визначенні структури етичного імперативу в цифровій підготовці майбутнього філолога, що включає три взаємопов'язані компоненти: відповідальність за автентичність і верифікованість мовного контенту, прозорість алгоритмічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу та інституціоналізацію академічної доброчесності в умовах автоматизації інтелектуальної праці. Вперше запропоновано поняття «етики промпт-інжинірингу» як складника медійної та інформаційно-цифрової грамотності вчителя-філолога. Доведено, що успішна адаптація методичної системи підготовки філологів можлива лише за умови балансу між технологічною ефективністю ШІ та збереженням авторської ідентичності. Окреслено практичні підходи до впровадження етичних протоколів використання ШІ-інструментів при викладанні фахових дисциплін, що дозволяє мінімізувати ризики академічного плагіату та девальвації філологічного аналізу. Встановлено, що етичний імператив має стати основою професійного стандарту сучасного вчителя-словесника в епоху алгоритмізації освіти.

Ключові слова: етичний імператив, штучний інтелект, професійна підготовка філолога, академічна доброчесність, цифрова трансформація освіти, лінгводидактика, етика промпт-інжинірингу.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Стрімка експансія технологій генеративного штучного інтелекту (ШІ) в освітній простір зумовила одну з наймасштабніших трансформацій у вищій школі за останні десятиліття. Для філологічної освіти цей виклик є особливо гострим, оскільки робота з текстом, мовними смислами та авторським стилем є фундаментом професійної діяльності філолога. Поява інструментів, здатних до високоякісної генерації контенту, лінгвістичного аналізу та перекладу, ставить під загрозу традиційні методи оцінювання та саму сутність самостійної інтелектуальної праці студента. У цьому контексті виникає гостра потреба в обґрунтуванні етичного імперативу – системи внутрішніх і зовнішніх моральних настанов, що мають регулювати взаємодію майбутнього фахівця з алгоритмічними системами, забезпечуючи при цьому дотримання принципів академічної доброчесності.

Особливої гостроти набуває суперечність між технологічною ефективністю (швидкість генерації методичних матеріалів, вправ, тестів) та філологічною автентичністю. Виникає ризик формування «алгоритмічної залежності» майбутнього вчителя, коли здатність до